



Сумын ИТХ-ын 2021 оны 01 сарын 20-ны  
дөрөдөн 13-р хуралдаанаар батлав.

ӨНДӨРШИЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН 2021-2024 ОНЫ ҮЙЛ  
АЖИЛЛАГААНЫ ХӨТӨЛБӨР /Төсөл/

**НЭГ. САЙН ЗАСАГЛАЛЫН БОДЛОГО**

**Төрийн албаны шинэчлэл-Төрийн албан хаагчийн манлайлал**

**Зорилго:1** Мэргэшсэн, тогтвортой төрийн албыг төлөвшүүлэх, мерит зарчмыг хөгжүүлэх тогтолцоог хэрэгжүүлэх, төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах.

**Зорилт 1.1** Сумын төрийн албаны мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалт 2020 онд 66 хувьтай, 2024 онд 85 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

1.1.1 Төрийн албаны залгамж халааг бэлтгэх, мэргэшсэн төрийн албыг төлөвшүүлэх, мерит зарчмыг хөгжүүлэх төрийн алба тасралтгүй суралцагч байгууллага хамт олонг бий болгох.

1.1.2 Ерөнхий менежер болон төрийн жинхэнэ албаны бусад удирдах албан тушаалд томилогдсон албан хаагчийн манлайлах ур чадварыг хөгжүүлэх /Төрийн албан хаагчийн манлайлал чуулганыг 2 жилд зохион байгуулах/

1.1.3 Төрийн албан хаагчдын ажлын гүйцэтгэл, ёс зүй, сахилга хариуцлагыг дээшлүүлж, "Шилдэг төрийн албан хаагч"-ийг шалгаруулж, урамшуулах журмыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шилдэг туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх

1.1.4 Зүүн бүсийн сумдын төрийн албан хаагчдын зөвлөгөөнийг зохион байгуулах.

1.1.5 Сумын хүний нөөцийн хөгжлийн дэд хөтөлбөрт нэмэлт өөрчлөлт оруулах, мөн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх санхүүгийн эх үүсвэрийг тодорхой тусгах, жилд 2-оос доошгүй эрүүл мэнд, боловсролын чиглэлээр суралцаж буй оюутантай гэрээ байгуулах.

1.1.6 Төрийн албан хаагчдын хөгжил, нийгмийн баталгааг хангах сумын дэд хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлнэ. Уг хөтөлбөрт тогтвор суурьшилтай ажиллаж буй залуу мэргэжилтнүүдэд орон нутгаас дэмжлэг үзүүлэх талаар тусгах

**Зорилт 1.2** Төрийн үйлчилгээг цахимжуулах, 2020 онд 54 нэр төрлийн лавлагааг "Хур" системээс иргэдэд олгож байгаа бөгөөд 2024 онд 30 нэр төрлөөр нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

1.2.1 Цахим төрийн үйлчилгээг нэвтрүүлэх ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулах.

1.2.2 “Хур” системийн мэдээллийн сангийн хөгжүүлэлтийг хийж, 30 нэр төрлийн халамж, улсын бүртгэлийн лавлагааг цахимаар авах.

1.2.3 EMongolia цахим хуудаснаас мэдээлэл авах, нөхцлийг бүрдүүлэх

1.2.4 Төрийн байгууллагуудын цахим хуудастай болох.

1.2.5 Иргэний танхимын болон насан туршийн үйл ажиллагааг уялдуулан бүх нийтийн боловсрол, иргэдийн харилцаа, эерэг хандлагыг төлөвшүүлэхэд чиглүүлэх.

1.2.6 Төрийн архивын хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, цахимд шилжүүлэх.

1.2.7 Авлигагүй нийгмийн төлөө хамтдаа аяныг жил бүр зохион байгуулах.

**Зорилт: 1.3** Төр иргэний эргэх холбоог сайжруулах, төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, шударга, нээлттэй ил тод байдлыг хангаж, 2020 онд иргэдийн төрийн үйлчилгээний чанарын талаархи сэтгэл ханамжийг 46.8 хувьтай байгааг 2024 онд 55 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

1.3.1 Орон нутгийн хөгжлийн сан, хөрөнгө оруулалт, хандив тусламж, тендер шалгаруулалт болон төсвийн талаарх мэдээллийн ил тод байдлыг хангаж, иргэдийг мэдээлэл авах нөхцлийг бүрдүүлэх.

1.3.2 Хуулийн өөрчлөлттэй холбоотойгоор засаг захиргааны нэгжүүдийн чиг үүргийг тодорхой болгож, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах.

1.3.3 Хөрш зэргэлдээ сумдууд болон хамтран ажиллаж байсан сумд, ТББ-тай харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх.

1.3.4 Өөр аймаг, хотод амьдарч байгаа сумын харьяалалтай иргэд, суманд ажиллаж, амьдарч байсан иргэдтэй эргэх харилцаа холбоог хөгжүүлэх.

1.3.5 Боловсрол, соёл, спортын салбарт онцгой амжилт үзүүлсэн иргэдийг орон нутгийн зүгээс дэмжиж, урамшуулах.

1.3.6 "Төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагаа" арга хэмжээг жил бүр зохион байгуулах, хамтын үйл ажиллагааг өргөжүүлэх, ажлын уялдаа холбоог сайжруулах.

**Амар тайван - Аюулгүй цэвэр орчин**

**Зорилго: 2** Иргэд амар тайван аюулгүй орчинд ажиллаж амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх, цэрэг эх оронч үзлийг төлөвшүүлэх.

**Зорилт: 2.1** Гэмт хэрэг зөрчлийн тоог 50 хувиар бууруулж, гамшгийн бэлэн байдлыг 60 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

2.1.1 Батлан хамгаалах хууль тогтоомжийг сурталчилах, ЕБСургуулийн сурагчдад цэрэг эх оронч үзлийг төлөвшүүлэх, сургалтыг үе шаттайгаар зохион байгуулах.

2.1.2 Орон нутгийн дайчилгааны төлөвлөгөөг тодотгох, дайчилгааны үеийн бэлтгэл бэлэн байдлыг шалгах.

2.1.3 Гамшгийн эрсдлийг бууруулах үйл ажиллагааг үе шаттайгаар төлөвлөлөх.

2.1.4 Гамшгаас хамгаалах сайн дурын бүлгийг шаардлагатай техник хэрэгслээр хангах.

2.1.5 Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд аж ахуй нэгжийг оролцоог нэмэгдүүлэх, хамтын ажиллагааг эхлүүлэх.

2.1.6 Гэмтхэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд шаардагдах техник хэрэгслээр хангах.

## **ХОЁР. ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО**

### **Эрүүл мэндээ дээдлэгч - Өндөршилчүүд**

**Зорилго: 1** Хавдрын өвчлөлийг эрт илрүүлж, эмчилгээнд хамруулан иргэний дундаж насжилтыг уртасгана.

**Зорилт: 1.1** Сүүлийн 4 жилд хавдрын нас баралт 26%-ийг эзэлж байгааг 2024 онд 10%-иар бууруулна.

**Арга хэмжээ:**

1.1.1 Хүн амын дунд нарийн мэргэжлийн эмч нарын урьдчилэн сэргийлэх үзлэгийг жилд 2-оос доошгүй удаа зохион байгуулж, хавдрын өвчлөлийг эрт шатанд илрүүлэх Жил бүр 40-өөс дээш насны хүн амын 30%-ыг хавдрын маркерын шинжилгээнд хамруулах

1.1.2 Зорилтот бүлгийн 30-60 насны эмэгтэйчүүдийг жил бүр хавдрын үзлэг шинжилгээнд хамруулах.

1.1.3 Хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээний чиглэлээр сувилагч бэлтгэж, хавдартай хүмүүст хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээг чанартай хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.

1.1.4 “Хавдрын эсрэг-Бид хамтдаа” сумын дэд хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

**Зорилго: 2** Хүн амын дунд зонхилон тохиолдож байгаа халдварт бус өвчлөлийн судалгаанд үндэслэн голлох 5 өвчнийг бууруулах.

**Зорилт: 2.1** Зүрх судасны өвчлөлд цусны даралт ихсэх өвчин 2020 онд 62% байгааг 2024 онд 30%-д хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

2.1.1 Зүрх судасны өвчнөөс урьдчилан сэргийлж иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох ажлыг улирал бүр зохион байгуулах.

2.1.2 Хөдөлгөөн эрүүл мэнд, зөв хооллолтын талаар зөв дадал хэвшил тогтоох ажлыг эрчимжүүлж, жилд 2 удаа “Хөдөлгөөн эрүүл мэнд” өдөрлөг зохион байгуулах.

2.1.3 Бие бялдрын түвшин тогтоох сорилд 3-64 хүртэлх насны нийт иргэдийн 18 хувийг хамруулж 2024 онд 30%-д хүргэх.

2.1.4 Зүрх судасны нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэгийг жилд 2-оос доошгүй удаа зохион байгуулах

2.1.5 Зүрх судасны өвчнийг үүсгэж байгаа гол хүчин зүйл архи, тамхинаас татгалзах хөдөлгөөнийг өрнүүлэх.

**Зорилго: 3** Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг эрүүлжүүлэх ажлыг эрчимжүүлж ажиллах

**Зорилт: 3.1** Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хамралт 2020 онд 80% байгааг 2024 онд 100% болгоно.

**Арга хэмжээ:**

3.1.1 Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг жил бүр урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамруулах.

3.1.2 Зорилтот бүлгийн иргэдийг жирэмсэлтээс хамгаалах эм, хэрэгслээр тасралтгүй хангах.

3.1.3 Жирэмсний эрт хяналтыг 100%-д хүргэх

**Зорилго: 4** 0-5 насны хүүхдийн хяналтыг сайжруулж, өвчлөлөөс сэргийлнэ.

**Зорилт: 4.1** 0-5 насны хүүхдийн товллын дархлаажуулалтын хамралтыг 100%-д хүргэнэ.

**Авах арга хэмжээ:**

4.1.1 0-5 насны хүүхдийн аминдэмийн хамралт, өсөлт хөгжилтийг хянах ажлыг чанаржуулж жил бүр зуны чийрэгжүүлэлтэд хамруулах.

4.1.2 Товлолын дархлаажуулалтад 100% хамруулж тарилгатай халдварт өвчин гаргахгүй ажиллах.

4.1.3 ХӨЦМ-ийн хэрэгжилтийг сайжруулж эх, эцэгт хүүхэд асрах, хооллох, хянах аргад сургаж хүүхдийн өвчний хүндрэлээс сэргийлж ажиллах.

4.1.4 Жил бүр багийн эмч нарыг ХӨЦМ-ийн сургалтанд бүрэн хамруулах.

#### **Оюунлаг - Өндөршилчүүд**

**Зорилго: 5** ЕБС-ийн хүүхдийн сурах үйлийг дэмжин сурлагын хоцрогдолгүй сургах

**Зорилт 5.1** Сургалтын “Чанарын үнэлгээ”-ний дунджийг 2019 онд 38 хувь байсныг 50 хувьд хүргэнэ.

#### **Арга хэмжээ:**

5.1.1 “Ээлжит хичээл-Сургалтын чанар” сургуулийн дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх

**Зорилт 5.2** ЕБС-д сургалтын шинэ арга зүйг нэвтрүүлэх, туршин хэрэгжүүлнэ.

#### **Арга хэмжээ:**

5.2.1 Захиалгат болон судалгаат хичээлийг зохион байгуулж хэлэлцүүлэг хийн арга зүйг сайжруулах, зөвлөн туслах.

5.2.2 Багш нарын Заах – Арга барилыг сурталчилах, үзүүлэх хичээлүүдийг зохион байгуулж, Сайн хичээл” уралдаанд бэлтгэж, аймаг бүсийн хэмжээнд амжилттай оролцох.

**Зорилт 5.3** Бага боловсролын хамран сургалт 92 хувь байсныг 98 хувьд, суурь боловсролын хамран сургалт 82 хувь байсныг 90 хувьд тус тус хүргэнэ .

#### **Арга хэмжээ:**

5.3.1 Хамран сургалтын судалгааг гаргаж сургууль завсардуулахгүй байх.

5.3.2 Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг ерөнхий боловсролд бүрэн хамруулах, орчин нөцлийг бүрдүүлэх.

5.3.3 Бага ангийн багш нарын 60-аас доошгүй хувийг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүйд суралцуулах.

5.3.4 Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлэх.

5.3.5 Багш, сурагч солилцоо туршлагыг нэвтрүүлэх

**Зорилго: 6** Үндэсний өв соёлоо дээдэлж бусдыг хүндлэн бие дааж сурч, хөгжих, амьдрах чадвартай зөв Монгол хүүхэд болгон төлөвшүүлэх.

**Зорилт 6.1** Монголын түүх, хэл, соёл, зан заншлаас суралцах орчин нөхцөл бүрдүүлэлт 2020 онд 20 хувь байгааг 2024 онд 60 хувьд болгоно.

#### **Арга хэмжээ:**

6.1.1 Зан заншлын өргөө байгуулан, Монгол ёс заншлаас суралцах арга хэмжээ зохион байгуулах.

6.1.2 Орон нутгаа судлах аялал зохион байгуулах.

6.1.3 Монгол хэл, түүхийн кабинетийг тохижуулах .

6.1.4 Монгол бичгийн анги нийтийн уралдаан зохион байгуулах .

**Зорилт: 6.2** Бие дааж сурч хөгжих, амьдрах чадвартай Монгол хүүхэд төлөвшүүлэх ажил 2020 онд 50 хувь байгааг 2024 онд 80 хувь болгоно.

**Арга хэмжээ:**

6.2.1 Технологийн кабинетийг байгуулж, орчинг бүрдүүлэн амьдрах арга ухааны сургалтын хөтөлбөр, төсөл боловсруулан сургалт зохион байгуулах.

6.2.2 Хүүхдийн оролцооны байгууллага, клубуудыг байгуулан идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулах

6.2.3 “Бяцхан манлайлагч” арга хэмжээг зохион байгуулж өөртөө итгэлтэй, бие даах чадвартай суралцагчдын баг, хамт олныг төрүүлэн алдаршуулах

6.2.4 Хүүхэд хөгжлийн танхимыг тохижуулж үйл ажиллагаа зохион байгуулах.

6.2.5 Ээлжит хичээлээр “Хүүхдийг төлөвшүүлж байгаа нь” сурган хүмүүжүүлэх илтгэлийн уралдааныг жил бүр зохион байгуулах.

**Зорилго: 7** Эрүүл аюулгүй орчинд тоглож, энгийн дадал хэвшилд суралцан, сургуульд бэлтгэгдэх, сургуулийн үйл ажиллагаанд эцэг эхийн оролцоог нэмэгдүүлэх.

**Зорилт: 7.1** Хүүхдийн суралцах, төлөвших, авьяас чадварыг хөгжүүлэхэд багш, сургууль, СӨБ-тэй хамтран сургалтын орчин бүрдүүлэхэд дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх ивээн тэтгэх эцэг эхийн оролцоог 2020 онд 40 хувь байгааг 2024 онд 75 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

7.1.1 “Эцэг эхийн боловсрол” сургалт сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах

7.1.2 Гэр бүлийн орчинд хүүхдийг бие дааж сурах арга барил эзэмшихэд дэмжлэг туслалцаа үзүүлдэг эцэг эхийн арга барилыг олон нийтэд сурталчилах.

7.1.3 “Эцэг эхийн манлайлал”, “Аавуудын үлгэрлэл” чуулга уулзалт, “зохион байгуулах

7.1.4 Эцэг, эхийн спортын бага наадмыг зохион байгуулах .

7.1.5 Шефийн харилцаа холбоог сайжруулах.

7.1.6 “Хүүхдийн төлөө за гэж хэлье” аян зохион байгуулах.

**Зорилго: 8** Бүх нийтийн боловсролын сургалтын хэрэгцээг тодорхойлж хэрэгжүүлнэ.

**Зорилт: 8.1** Насан туршийн боловсрол олгох сургалтын орчин нөхцөл бүрдүүлэлт 2020 онд 45 хувьтай байгааг 2024 онд 70 хувь болгоно.

**Арга хэмжээ:**

8.1.1 Насан туршийн боловсролын танхим байгуулж сургалтын үйл ажиллагааг явуулах.

**Зорилт: 8.2** Хүн амын боловсролын түвшинг судалж хэрэгцээг тодорхойлон явуулж буй сургалтад хамрагдалт 2020 онд 20 хувь хамрагдаж байгааг 2024 онд 50 хувь хамруулна.

**Арга хэмжээ:**

8.2.1 Хүн амын боловсролын түвшинг нарийн судалж бодит судалгааг нарийвчлан гаргах.

8.2.2 Мэргэжлийн байгууллага, иргэдтэй хамтран ажиллах уялдаа холбоог сайжруулан сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааг зохион байгуулах .

8.2.3 Төрийн албан хаагчдын хэл бичгийн мэдлэгийг шалгах сорилго уралдааныг жилд 2 удаа зохион байгуулах.

8.2.4 9-р ангийн суралцагчид, эцэг эхэд амьдрах ухаан, ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтуудыг зохион байгуулж, хамрагдалтыг 100 хувьд хүргэх

**Зорилго: 9** Хүүхэд бүрийн онцлог байдлыг харгалзан амьдрах, өрсөлдөх, бие даан бүтээлчээр сурах чадварыг хөгжүүлсэн эрүүл аюулгүй амьдрах, хөгжих орчин бүрдүүлэх.

**Зорилт: 9.1** Дотуур байрын суралцагчдын эрүүл аюулгүй амьдрах, сурч хөгжих орчин бүрдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

9.1.1 “Манай байр-Миний гэр” төсөл хэрэгжүүлэх

**Зорилго: 10** 2-5 насны хүүхдийн бие бялдар, оюун ухаан, нийгэмшихүйн хөгжлийг дэмжиж, сургуульд бэлтгэхэд оршино.

**Зорилт: 10.1** Сургалтыг танхимын болон танхимын бус хосолсон хэлбэрээр хүүхдийн сурах үйл оролцоог дэмжин тэгш хүртээмжтэй, чанартай зохион байгуулж, 2020 онуудад 74% байсныг 2024 онд 84% хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

10.1.1 Хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, тоглоомын аргаар хөгжүүлэх.

10.1.2 Хувилбарт сургалтын уялдаа холбоог нэмэгдүүлж, явуулын багш ажилуулах.

10.1.3 Эцэг эх, багш, ажилчдын хамтран ажиллах уялдаа холбоог сайжруулах.

**Зорилго: 11** Багш, ажилчид ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжихийн тулд нэн шаардлагатай техник, хэрэгслийг ханган, ажлын байран дээрх сургалтыг тасралтгүй зохион байгуулна.

**Зорилт: 11.1** Орон нутгийн нөөц бололцоонд тулгуурлан сургалтыг зохион байгуулах, цэцэрлэгийн багшийн онол, арга зүй сургалтад багш нараа хамруулж, сургалтын чанар 72 хувь байгааг, 85 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

11.1.1 “Багш хөгжлийн танхим” –ыг тохижуулж, шаардлагатай техник хэрэгслээр хангах.

11.1.2 СӨБ-ын багш нарын заах арга барилыг нэмэгдүүлэхийн тулд бусад хот, аймгийн цэцэрлэгээр жилд 1-2 удаа туршлага судлуулах.

11.1.3 СӨБ-ын багш нарын хөгжмийн боловсролыг 45% - иар нэмэгдүүлэх.

**Зорилт 11.2** Шинжлэх ухааны салбар болон гадаадад нарийн мэргэжлээр суралцаж буй оюутнууд, судлаачидтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

11.2.1 Гадаадад сурч буй оюутан судлаачдын судалгааг гаргана.

11.2.2 Орон нутгийн хөгжил, хүний хөгжилд тэдний мэдлэг, туршлагад суурилсан инновацийг нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлнэ.

11.2.3 Уулзалт, ярилцлага зохион байгуулж, идэвх оролцоог нэмэгдүүлж хамтран ажиллана.

### **Өв, соёлоо дээдлэгч - Өндөршилчүүд**

**Зорилго: 12** Хүн амд үзүүлэх соёлын үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, соёлын боловсролыг дээшлүүлэх, соёлын олон талт үйл ажиллагааг чанартай зохион явуулахад оршино.

**Зорилт: 12.1** 2020 онд соёл, урлагийн үйлчилгээнд хамрагдсан иргэд 2830 байсныг 2024 онд 10.000-аар нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

12.1.1 Цахим соёлын үйлчилгээ зохион байгуулах.

12.1.2 Үндэсний урлагийг орчин үеийн хэлбэр, дэг жаягт оруулан 2-3 уран бүтээл туурвиж, иргэд хүүхэд залуучууд, алслагдсан иргэдэд үйлчлэх.

12.1.3 Д.Нацагдоржийн зохиол “Учиртай гурван толгой”-дуурийн хэсгийн тоглолтыг сэргээн тоглож, дүрсжүүлэх.

12.1.4 “Соёлын цаг” 14 -21 хоногийн нөлөөллийн үйл ажиллагааг зохион байгуулах

12.1.5 “Нутгийн соёл-Танаас эхлэнэ” уриатайгаар “Соёлын давалгаа” үйл ажиллагааг зохион байгуулах.

12.1.6 Гадаад хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн “Соёлын солилцоо” туршлага солилцох арга хэмжээг зохион байгуулж, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэн нутгийнхаа өв соёлыг сурталчилах.

**Зорилго: 13** Дугуйлан сургалтын үйл ажиллагаа, сургалтын чанарыг сайжруулан, хөгжүүлэх, нэр төрлийг нэмэгдүүлэх.

**Зорилт: 13.1** Соёлын биет бус өвийн ажилтныг чадавхжуулах, өвлөн уламжлагчдыг дэмжих, шавь сургалтад суралцагчдын тоо 40 байсныг 120 болгон нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

13.1.1 Аймгийн театр болон МХО-ны ардын хөгжмийн багш нарыг орон нутагт урьж 7-14 хоногийг сургалтыг зохион байгуулах.

13.1.2 Уртын дуу, морин хуураа дээдлэн дэлгэрүүлж судлах, хойч үедээ өвлүүлэх зорилгоор танхимын болон шавь сургалтыг зохион байгуулах.



13.1.3 Өвлөн уламжлагчдын шавь сургалтын эгнээг өргөжүүлэх.

13.1.4 "Өсвөрийн номын санч", "Соёлын өв хамгаалагч "клубүүд байгуулах

14.1.5 "Соёлын өв-Бидний бахархал" нэрэмжит аймаг, сум, бүсийн үйл ажиллагаа зохион байгуулах.

**Зорилго: 14** Хүн амын боловсрол, соёл мэдээлэл, соёл чөлөөт цагийн эрэлт хэрэгцээг хангахад чиглэсэн номын сан, ном зүйн үйлчилгээг үзүүлж, Хүүхэд залуучуудыг номтой нөхөрлүүлэх, эерэг хандлага, дадлыг бий болгон, бие хүнийг бүтээлчээр хөгжүүлэхэд оршино.

**Зорилт: 14.1** Номын сангийн байнгын уншигч 536 байсныг 2024 онд 877, олговол зохих номын тоо 2020 онд 870 байсныг 2024 онд 3480, шинэ уншигч 2020 онд 86 байсныг 2024 онд 344 болгон нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

14.1.1 Шинэ болон сэдэвчилсэн номын үзэсгэлэн гаргах.

14.1.2 Номын баяр, уншигчдын бага хурал, уулзалт арга хэмжээг зохион байгуулах.

15.1.3 "Олуулаа ном уншицгаая" Иргэдийг номтой нөхөрлүүлэх аян зохион байгуулах.

14.1.3 Номын сангийн фонд бүрдүүлэлтийг сайжруулах, жил бүр шинэ номоор баяжуулах.

14.1.4 Мөрөөдлийн самбараа хамтдаа бүтээцгээе, болон ширээний театр уралдааныг тус тус зохион байгуулах. Гэрээр "Номын богц" аялуулж, эцэг эхчүүд хүүхэдтэйгээ хамтран ном унших дадлыг хэвшүүлэх.

14.1.5 "Танд ойрхон номын сан" зуныг номтой өнгөрүүлэх аяныг зохион байгуулах.

14.1.6 Уншигчдын дунд "Тойрон аялал үлгэрийн баатрууд танай ангиар зочлох нь" аяныг зохион байгуулах.

**Зорилго: 15** Сумын нутаг дэвсгэрт байгаа соёлын биет болон биет бус өвийг олж илрүүлэх, судлах, бүртгэн баримтжуулах, хадгалж хамгаалах, өвлүүлэн уламжлуулах, гадаад, дотоодод түгээн дэлгэрүүлэх.

**Зорилт: 15.1** Уламжлалт өв соёлоос суралцах, өвлүүлэн үлдээх, хөгжүүлэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

15.1.1 "Уламжлалт өв соёлоо дээдлье" сумын дэд хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлэх.

15.1.2 "Соёлын өв-Хөгжлийн дархлаа" сэдэвт Соёлын биет бус соёлын өвлөн уламжлагч, тээгчдийн бүсийн уулзалтыг зохион байгуулах.

15.1.3 Соёлын биет бус өвийг бүртгэн баримтжуулах аяныг өрнүүлэх.

15.1.4 Соёлын өвийн бүртгэл мэдээллийн санг Улс, Аймгийн нэгдсэн цахим сүлжээнд холбож, соёл боловсролын танин мэдэхүйн үйл ажиллагаанд ашиглах боломжийг бүрдүүлэн ажиллах.

15.1.5 Сумын 100 жилийн ойн баярт зориулсан ном болон баримтат кинотой болох ажил өрнүүлэх.

15.1.6 Соёлын биет бус өвийн гар урлалын үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах.

15.1.7 “Өв соёл” цуврал танин мэдэхүйн төрөл бүрийн арга хэмжээ зохион байгуулах.

15.1.8 Орон нутгийн иргэдийн түүх соёл, танин мэдэхүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор жил бүр үзэсгэлэн гаргах.

15.1.9 Орон нутаг судлах танхим “Шил адуу” булан байгуулах.

15.1.10 Хүүхэд залуучуудын дунд “Эх нутаг–өв соёл” сэдэвт түүх соёлын дурсгалт болон байгалийн үзэсгэлэнт газраар танин мэдэхүйн аялал зохион байгуулах.

15.1.11 Соёлын баримтат өвийг бүртгэн баримтжуулах, сурталчилах, стандартын шаардлага хангасан техник, тоног төхөөрөмжтэй болж студи байгуулах.

**Зорилго: 16** Угийн бичиг хөтлөх аргачлал, ач холбогдлыг таниулан, удмын түүхээрээ бахархах, удам дамжин өвлүүлж уламжлуулах, угийн бичгийг программыг нэвтрүүлэх.

**Зорилт: 16.1** 2020 онд сумын нийт 463 өрхийн 41 хувь нь угийн бичиг хөтөлж байсныг 2024 онд 50 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

16.1.1 Иргэдийн дунд угийн бичгээ хөтлөх хөдөлгөөн өрнүүлж, уулзалт, үйл ажиллагаа зохион байгуулах.

16.1.2 Айл өрхийн угийн бичиг хөтлөлтөд жилд 1 удаа тооллого хийж, угийн бичгээ хөтөлсөн болон ургийн баяраа хийж байгаа гэр бүлийг бүртгэлжүүлэн сумын хэмжээний судалгааны сантай болох.

16.1.3 Айл өрхийн ургийн бичгийг цахим программд шилжүүлэх ажлыг эхлүүлэх.

**Нийтийн биеийн тамир спорт**

**Зорилго: 17** Нийтийн биеийн тамир, үндэсний спортыг хөгжүүлэх, идэвхтэй хөдөлгөөний хомсдлоос урьдчилан сэргийлэх, спортоор хичээллэгсдийн тоог нэмэгдүүлэх, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангана.

**Зорилт: 17.1** 2020 оны спортоор хичээллэж буй иргэдийн тоо 168 байсныг 2024 онд 300-д хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

17.1 Фитнесс төвийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулах.

17.2 Өндөршил бага олимпыг зохион байгуулах. / 2 жил тутамд 1 удаа/

17.3 Үндэсний спортыг орон нутагт хөгжүүлэх сургалтыг явуулах, спортын танхимтай болох.

17.4 Биеийн тамирын орон тооны бус зөвлөл аргазүйчтэй болох.

### **Хөдөлмөр, нийгмийн хамгаалал**

**Зорилго: 18** Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг нэмэгдүүлэх, төсөл хөтөлбөрт хамрагдах иргэдийн тоог нэмэгдүүлэх.

**Зорилт: 18.1** 2020 онд түр ажлын байр 10 байсныг 2024 онд 40, байнгын ажлын байр 2020 онд 10 байсныг 2024 онд 30-д хүргэнэ.

#### **Арга хэмжээ:**

18.1.1 Түр болон байнгын ажлын байранд байранд зуучлах

18.1.2 Төсөл хөтөлбөрт иргэд хамрагдалтын хувийг нэмэгдүүлэх.

**Зорилт: 18.2** Сайн дурын даатгалд хамрагдалт 2020 онд 167 байсныг 2024 онд 250-д хүргэх.

#### **Арга хэмжээ:**

18.2.1 Хүн амын нийгмийн даатгалд хамруулах ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулах.

18.2.2 Нийгмийн даатгалын цахим үйлчилгээгээр үйлчлүүлэх иргэдийн тоог нэмэгдүүлэх.

### **Хүүхэд, гэр бүл, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаа**

**Зорилго: 19** Төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах, салбар зөвлөлүүдийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж ажиллах.

**Зорилт: 19.1** Салбар, зөвлөлүүдийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулна.

#### **Арга хэмжээ :**

19.1.1 Хүүхэд хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэх, хүүхдүүдээс гарсан санал санаачлалгыг дэмжих.

19.1.2 Сумын хүүхдийн төлөө зөвлөлийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх.

19.1.3 Зуны сургалтыг жил бүр зохион байгуулах.

19.1.4 Байгууллага аж ахуйн нэгжийн дэргэдэх, шилдэг эцэг эхийн зөвлөлийг шалгаруулах.

**Зорилт: 19.2** Төрийн бус байгууллагуудын үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, тэдний нийгэмд оролцох оролцоог нэмэгдүүлнэ.

#### **Арга хэмжээ:**

19.2.1 Эмэгтэйчүүдийн хөгжлийн дэд хөтөлбөрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх

19.2.2 Залуучуудын хөгжлийн дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх

19.2.3 Ахмадад ээлтэй байгууллага, хамт олныг шалгаруулах, ахмадын байрны шаардлагатай тоног төхөөрөмжөө хангах

19.2.4 Ахмад настан хүүхэд залуучуудын 3 үеийн уулзалтыг зохион байгуулах.

**Зорилт:**19.3 Гэр бүлийн үнэ цэнийг эрхэмлэх, дээдлэх, сурталчлах, нийгмийн харилцаанд эзлэх байр суурийг нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

19.3.1 Гэр бүлд чиглэсэн сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулах, нийт гэр бүлийн 30-аас доошгүй хувийг хамруулах.

19.3.2 Хүүхдүүдээ үгээрээ үйлдлээрээ хүмүүжүүлсэн эерэг хандлагатай "Зөв гэр бүлийг" сурталчилж, алдаршуулах

19.3.3 Гэр бүлийн өдрийг жил бүр тэмдэглэх

## **ГУРАВ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО**

**Зорилго: 1** Сумын эдийн засгийн чадамжийг сайжруулах

**Зорилт: 1.1** Нийт орон нутгийн орлогоос суманд төвлөрөх орлогын хэмжээг 15 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

1.1.1 Гадаад, дотоодын төсөл хэрэгжүүлэгч, хөрөнгө оруулагч байгууллагуудтай хамтран ажиллана.

1.1.2 Иргэд, малчид аж ахуйн нэгжүүдэд санхүүгийн боловсрол олгох, орлогыг нэмэгдүүлэх гарц, боломжийг судлан ажиллах

1.1.3 Хуримтлалын ач холбогдлыг иргэдэд сурталчлах талаар арилжааны банкуудтай хамтран ажиллаж, хуримтлалтай иргэдийн тоог нэмэгдүүлэх

1.1.4 Татварын бааз суурийн судалгааг нарийвчлан гаргах. Судалгаанд үндэслэн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ус ашигласны төлбөр, газрын төлбөр, ангийн орлого, хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжаас орох орлогыг нэмэгдүүлэх

## **Мал аж ахуйн салбарын тогтвортой хөгжил**

**Зорилго: 2** Сумын эдийн засгийн гол салбар болох МAA-н салбарын үйл ажиллагааг өргөжүүлж, "Талын таван эрдэнэ" хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж малын ашиг шимийг нэмэгдүүлэх, малын удам зүйн гарвалыг тогтоох, үржлийн ажлыг био технологийн ололтыг нэвтрүүлэх

**Зорилт 2.1** Малын тоог чанарт шилжүүлж, мал аж ахуйн хөгжлийг эрчимжүүлэх, биотехнологийн ололтыг нэвтрүүлэх ажил хийгдээгүй байсныг 2024 онд 50 хүртэлх мал шинээр нэвтрүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

2.1.1 Өндөршил омгийн адуунаас үр авч малын удмын сангийн үндэсний төвийн генийн санд хадгалах, ангилалт судалгааны ажлыг үргэлжлүүлэн явуулах, цөм сүргийн айл өрхийн тоог нэмэгдүүлэх.

2.1.2 Өндөршил омгийн адууны удмын санг хамгаалах, малчдад ойлгуулах, сурталчлах, удам угшлын бүртгэлтэй болох

2.1.3 Стандартын шаардлага хангасан бог малын цөм сүргийн ангийн хээлтэгч, хээлтүүлэгчийг ээмэгжүүлэн бүртгэж, бүртгэл мэдээллийн нэгдсэн санд хамруулах.

2.1.4 “Өндөршил-түншлэл” шилмэл малын үзэсгэлэн худалдааг жил бүр зохион байгуулах.

2.1.5 Малын чанар, ашиг шим, нийгмийн хариуцлагын үзүүлэлтийг гол шалгуур болгон улс, аймгийн аварга малчдыг тодорхойлох.

2.1.6 Гахай, шувууны туслах аж ахуйг хөгжүүлэх санал, санаачлагыг дэмжих

### **Бэлчээрийн даац, усан хангамж**

**Зорилт 2.2** 2020 онд бэлчээрийн даац 3-4 дахин хэтрэлттэй байгааг 2024 онд малын тоог бэлчээрийн даацад хонин толгойд шилжүүлснээр тооцож 1-2 дахин бууруулна.

#### **Арга хэмжээ:**

2.2.1 Бэлчээрийн менежментийн нэгдсэн төлөвлөгөө гаргаж хэрэгжүүлэх.

2.2.2 Бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх энгийн уурхайн худгийг засварлах, жилд инженерийн хийцтэй 2-оос доошгүй худаг шинээр гаргах.

2.2.3 Бэлчээрийн хортон мэрэгч амьтантай, байгаль орчин хүн малд халгүй технологи ашиглан тэмцэх

2.2.4 Айл өрхүүдийг өвөлжөө, хаваржааны дэргэд нөөц бэлчээртэй болгох зорилгоор хашиж хамгаалах, малын тэжээл тариалах малчдыг бодлогоор дэмжиж ажиллах.

2.2.5 Олон дахин хэтэрсэн болон талхлагдсан бэлчээрт олон наст ургамал цацах, тариалах, өнжөөх сэлгэж нөхөн сэргээх.

2.2.6 Отрын бүс нутгийг шинээр тогтоох.

2.2.7 Үүлэнд нөлөөлөх замаар хур тунадасыг нэмэгдүүлэх тоног төхөөрөмжтэй болох, ажиллах мэргэжилтнийг бэлтгэх, талаар бүс нутгийн сумдтай хамтран ажиллах.

### **Малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх**

**Зорилт: 2.3** Малын тоог чанарт шилжүүлж ашиг шимийг сайжруулах малчдын амьжиргаанд анхаарч залуу малчдыг дэмжих, малын даатгалд хамруулах замаар учирч болзошгүй эрсдлээс хамгаална.

#### **Арга хэмжээ:**

2.3.1 Органик бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх .

2.3.2 Тэмээний ашиг шимийг нэмэгдүүлэх, тэмээний аж ахуйг хөгжүүлэх

2.3.3 "Илгээлтийн эзэн"-3 дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллах.

- 2.3.4 Малын индексжүүлсэн даатгалд хамруулах.
- 2.3.5 Амьжиргааны түвшин доогуур малчин өрхийг төсөл хөтөлбөрт хамруулах.
- 2.3.6 Тэмээчдийн зөвлөгөөнийг жил бүр зохион байгуулах
- 2.3.7 “Малчдын баяр” арга хэмжээг, тэдэнд зориулсан сургалт сурталчилгаа, эрүүл мэнд, урлаг соёл, спортын арга хэмжээ зохион байгуулна.

### **Мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанар хүртээмж**

**Зорилт 2.4** Мал амьтныг халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх вакцинжуулалтад бүрэн хамруулж, 2024 онд халдварт өвчингүй сум болно.

#### **Арга хэмжээ:**

- 2.4.1 Малын халдварт өвчний дархлаажуулалтыг малын өвчний гаралт, тандалтын үр дүнд үндэслэн оновчтой зохион байгуулах.
- 2.4.2 Шимэгчтэх өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.
- 2.4.3 Баг бүрт стандартын шаардлагад нийцсэн мал угаалгын ванн барих.
- 2.4.4 Мал эмнэлгийн нэгдсэн системийг бүрэн нэвтрүүлж, мал эмнэлгийн гэрчилгээ олгох ажиллагааг эрчимжүүлэх.
- 2.4.5 МЭАҮ-ний бэлэн байдлыг бүрдүүлэх тоног төхөөрөмж техник хэрэгслээр хангагдах.
- 2.4.6 Малын эмчийн боловсон хүчинг нэмэгдүүлэх шинээр мал эмнэлэгийн үйлчилгээний нэгж байгуулах.

### **Жижиг дунд үйлдвэрлэл**

**Зорилго:3** Жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжих замаар бүтээмжийг өсгөх, зах зээлд өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэн ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, иргэдийг эрүүл ахуйн шаардлага хангасан эко бүтээгдэхүүнээр хангах.

**Зорилт: 3.1** Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих сангийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг үр дүнтэй ашиглаж, шинээр байнгын ажлын байрыг 20, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдийн тоо, бүтээгдэхүүний нэр төрөл хэмжээг нэмэгдүүлж, бодлогоор дэмжих замаар "нутгийн брэнд" бий болгоно.

#### **Арга хэмжээ:**

- 3.1.1 Сүү, цагаан идээ, малын дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах, орон нутгийн онцлогийг харуулсан бэлэг дурсгал, малын тэжээл тариалах, гар урлалын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдийг бодлогоор дэмжих.
- 3.1.2 Сум хөгжүүлэх сангаас хөнгөлөлттэй зээл олгох салбар, тэргүүлэх чиглэлийг жил бүр тодорхойлон олон нийтэд зарлах.

3.1.3 Жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд зориулсан төрөлжсөн сургалт зохион байгуулах.

3.1.4 Төсөл хэрэгжүүлэгч иргэд, аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнээр үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах, оролцох.

**Зорилт: 3.2** 2020 оны байдлаар нийт өрхийн 30 хувь нь хүнсний зориулалтын савыг ахуйн хэрэглээндээ хэрэглэж байгааг 2024 онд 70 хувьд хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

3.2.1 Хүнсний зориулалтын бус хуванцар савны хэрэглээгүй сум болох хөдөлгөөнийг өрнүүлж, сурталчилгааны ажлыг Эрүүл мэндийн байгууллагатай хамтран зохион байгуулах.

**Зорилт: 3.3** Иргэдийг эрүүл ахуйн шаардлага хангасан эко бүтээгдэхүүнээр хангах ажлыг эрчимжүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

3.3.1 Хүн амын хоол, хүнсний талаарх мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх, хоол, хүнсээ сонгох, хэрэглэх, хадгалах хандлагыг өөрчлөх.

3.3.2 Хүнсний бүтээгдэхүүн худалдаа, үйлчилгээ эрхэлж буй аж ахуйн нэгж байгууллагуудад хяналт тавих.

3.3.3 Хүнсний ногооны тариалах хөдөлгөөнийг өрнүүлж, санал санаачлагыг дэмжиж ажиллах.

3.3.4 Чацарганы тариалах аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэнийг дэмжиж ажиллах.

3.3.5 Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд хүнсний ногоо тариалах сонирхолтой иргэд, аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, харилцаа холбоо тогтоох, хамтран ажиллахад бодлогоор дэмжиж ажиллах.

3.3.6 Өрх бүр хүлэмжтэй болох хөдөлгөөнийг өрнүүлэх

## **ДӨРӨВ. НОГООН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО**

### **Ногоон хөгжил – Бидний ирээдүй**

**Зорилго: 1** Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлж, иргэдийн тав тухтай орчинд амрах нөхцлийг бүрдүүлэх

**Зорилт: 1.1** Шинээр 2 га хүртэлх талбайд мод тариалж, ойн зурвас бий болгоно.

**Арга хэмжээ:**

3.1.1 Шил адууны хөшөөний энгэрт зурвас байдлаар мод тарьж ойжуулах ажлыг зохион байгуулах.

3.1.2 Мод тарих ажилд иргэд, оюутан сурагчдын оролцоог хангах.

3.1.3 Ойн зурвасын зураглалыг гаргаж, хашаа, усалгааны системийг цогц байдлаар шийдвэрлэх.

3.1.4 Цэцэрлэгт хүрээлэнд тарьсан моднуудыг иргэдийн оролцоотой усалгаа арчилгааг хийх.

3.1.5 Айл өрх, аж ахуйн нэгжүүд, төрийн байгууллагууд мод тарих хөдөлгөөнийг эрчимжүүлж, ургаж буй модны тооллого явуулж, аяны үр дүнг дүгнэх.

**Зорилт: 2.1** Сумын хог хаягдлын менежментийг сайжруулна.

Арга хэмжээ:

2.1.1 Хог хаягдлыг ангилан ялгах цехтэй болох. /Хуванцар сав, шил гэх мэт/

2.1.2 Хогийн цэгийн зарим хэсгийг хашаажуулж, бэлчээрт хог хаягдал тархахаас сэргийлэх.

2.1.3 Айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын ахуйн хог хаягдлыг тээвэрлэх ажлыг зохион байгуулах.

### **Эко аялал жуулчлал**

**Зорилго: 3** Орон нутгийн онцлогт тохирсон аялал жуулчлалын гэр баазыг байгуулах.

**Зорилт: 3.1** "Эко аялал жуулчлал" хөгжүүлэх эхлэлийг бий болгоно.

**Арга хэмжээ:**

3.1.1 Эко аялал жуулчлал эрхлэх сонирхолтой малчид, иргэдийг маркетинг, менежментийн сургалтанд хамруулах, энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй аялал жуулчлалын байгууллагын үйл ажиллагаатай танилцуулах ажлыг зохион байгуулах

3.1.2 Тэмээчдийн баяр, айрагны баяр, малчдын баяр зэрэг нутгийн иргэдэд түшиглэсэн арга хэмжээг тодорхой хугацаанд зохион байгуулах, бүтээгдэхүүн үйлчилгээг бий болгох.

**Зорилго: 4** Газрын менежментийг сайжруулж, орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтыг нэмэгдүүлэх, газар нутгийн хил хязгаарын хяналтыг сайжруулах.

**Зорилт: 4.1** Орон нутгийн тусгай хэрэгцээний газрыг 2024 онд 50 хувьд, иргэнд өмчлүүлэх газрыг 40 хувьд тус тус хүргэнэ.

**Арга хэмжээ:**

4.1.1 Геодизийн цэг, тэмдэгтийг нөхөн сэргээх.

4.1.2 Сумын хилийн цэсний тодруулалт хийх.

4.1.3 Газар нутгийн 50 хүртэлх хувийг тусгай хэрэгцээнд авах.

4.1.4 Иргэн бүрт газар өмчлүүлэх үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх.

4.1.5 Газар усны нэрийн хувийн хэрэгтэй болох.

**Зорилго: 5** Байгалийн унаган төрхийг хадгалах, хамгаалах, хойч үедээ өвлүүлэн үлдээх

**Зорилт: 5.1** Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэрсэн нийт газарт ноогдох нөхөн сэргээсэн талбайн эзлэх хувийг 2024 онд 15 хувиар нэмэгдүүлнэ.

**Арга хэмжээ:**

5.1.1 Тусгай зөвшөөрөлтэй компаниудын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн байгууллага, иргэдээс тавих хяналтыг сайжруулах.

5.1.2 Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн тоог бууруулах бодлого баримтлах.



5.1.3 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөг бодитой боловсруулж буйд хяналт тавьж, баталгаажуулах.

5.1.4 Хууль бус үйл ажиллагааг тухай бүр таслан зогсоох талаар мэргэжлийн байгууллагуудын уялдаа холбоог хангаж ажиллах.

## **ТАВ. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖИЛ**

**Зорилго: 1** Иргэдийн ая тухтай орчинд ажиллаж, амьдрах нөхцлийг бүрдүүлж, сумын өнгө үзэмж, дэд бүтцийг сайжруулах

**Зорилт: 1.1** Инженерийн дэд бүтцийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар шугам сүлжээнд холбогдсон өрх, аж ахуйн нэгж тоог 30 хувьд хүргэнэ.

### **Арга хэмжээ:**

1.1.1 Сумын төвийн шинэчлэл төслийг хэрэгжүүлэх. Энэ төслийн хүрээнд гудамж хороололыг цэгцлэх, айл өрхүүдийн 00, өнгө үзэмжийг сайжруулах, гудамжны гэрэлтүүлэг, камержуулалт, төв замуудыг сайжруулах, нэгдсэн халаалтын шугамын өргөтгөл, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх зэрэг ажлуудыг хийх.

1.1.2 Баянжаргалан гаргалгааны хүчин чадлыг 400-аас 800 квт болгон сумын төвд 04 шугамын цахилгааны дэд станцын КТП-ны хүчин чадлыг 160квт-ээс 250 квт болгож хүчин чадлыг тус тус нэмэгдүүлэх. /Цагаан хад хороололд 0.4 шугам татах/

1.1.3 Ахуй үйлчилгээний нэгдсэн төв барих.

1.1.4 Хувийн хөрөнгө оруулалтаар орчин үеийн шаардлагад нийцсэн 3 давхар 12 айлын 1-2 орон сууц барих аж ахуйн нэгж, иргэдтэй хамтран ажиллах.

1.1.5 ЭМТ-ийн барилгад мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлт гаргуулж, 10 ортой эмнэлэгийг шинээр барих

1.1.6 ЗДТГ-ын болон кабоны барилгын гадна фассад, дээврийн дулаалга хийх.

1.1.7 200 хүний суудалтай соёл, спортын цогцолборыг шинээр барьж ашиглалтад оруулах.

1.1.8 Ашиглалтгүй байгаа хувийн хэвшлийн болон төрийн өмчлөлийн барилгуудыг өнгө үзэмжийг сайжруулах засвар үйлчилгээ хийх, мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн буулгах арга хэмжээ авах.

1.1.9 Шил адууны хөшөөний орчинд тохижилт хийх

1.1.10 Нийтийн орон сууцнуудын фасад, дээврийг засварлаж өнгө үзэмжийг сайжруулна.

1.1.11 Хүүхдийн тоглоомын талбайг орчин үеийн шаардлагад нийцүүлэн үе шаттайгаар тохижуулах

1.1.12 Сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөтэй болох

1.1.13 Төрийн байгууллагуудад шаардлагатай машин, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслээр үе шаттайгаар хангах

/Хүснэгт 1/

**ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД ШААРДЛАГАТАЙ ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ,  
ТЕХНИК ХЭРЭГСЛИЙН ЖАГСААЛТ**

№	Байгууллага	Тоног төхөөрөмжийн нэр	Тоо ширхэг	Төсөвт өртөг /төгрөг/	Тайлбар
1	Соёлын төв	Карказан тайз, Лед дэлгэц	1	40000.0	ОНХС
2		Гэрэлтүүлгийн тоног төхөөрөмж	1	25000.0	ОНХС
3		Студийн тоног төхөөрөмж	1	15000.0	ОНХС
4	ИТХ-Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөл	Суудлын автомашин	1	25000.0	Орон нутгийн төсвөөр
5		Согтуурал хэмжигч багаж	1	2500.0	Орон нутгийн төсвөөр
6	ЗДТГазар	Төрийн үйлчилгээний Киоск машин	1	25000.0	Орон нутгийн төсвөөр Орон нутгийн төсвөөр
7		Дронн	1	7000.0	Орон нутгийн төсвөөр
8	ЕБСургууль	Дуу хөгжмийн кабинетын тоног төхөөрөмж	1	20000.0	ОНХС
9		Сагсны гадаа талбайн тохижилт	1	25000.0	ОНХС
10		Эмэгтэй технологийн кабинетийн тохижилт	1	16000.0	ОНХС
11	Эрүүл мэндийн төв.	Дефибрилятор аппарат	1	8500.0	ОНХС
12		Дуслын памп	1	2000.0	ЭМТ-ийн төсвөөс
13		Тариурын памп	1	1600.0	ЭМТ-ийн төсвөөс
14		Эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийн “Ивээл” төсөл	1	9500.0	ОНХС
15	Хүүхдийн цэцэрлэг	“Бидний орчин” төсөл /Цэцэрлэгийн гадна талбайн тоглоомын талбайн тохижилт/	1	40000.0	ОНХС